

<https://doi.org/10.33608/0236-1477.2022.06.17-33>
УДК 821.161.2 Леонід Мосендз

Вадим ВАСИЛЕНКО, кандидат філологічних наук
Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України
вул. М. Грушевського, 4, м. Київ, 01001
e-mail: wadym.wasylenko@gmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7685-9258>

РОМАН «ОСТАННІЙ ПРОРОК» ЛЕОНІДА МОСЕНДЗА: ДЖЕРЕЛА, ЖАНР, СТРУКТУРА, ОБРАЗ

Стаття присвячена аналізу роману «Останній пророк» Леоніда Мосендза. Досліджуються джерела, жанрова природа і структура твору, звертається увага на генезу образу Єгоханана, підкреслюється зв'язок роману Мосендза з літературною біографією цього культового в європейській літературі образу, своєрідність і неповторність його потрактування. Стверджується, що Мосендзів «Останній пророк» — складне за жанром і структурою, сюжетно багатопланове епічне полотно, створене на основі історичних джерел і релігійних текстів на високих ідейному й художньому рівнях.

Ключові слова: роман, міф, легенда, жанр, образ.

Написаний у zenіті творчої еволюції, роман «Останній пророк», можливо, найповніше розкрив художній талант і філософську далекозорість Леоніда Мосендза, став доказом ідейної і смислової зрілості його письма, найбільш значущим його твором. До створення «Останнього пророка» як свого *opus magnum* письменник ішов упродовж усього життя, а сам твір писався в умовах із історичного, культурного та філософського поглядів екстремальних — у добу наростання воєнного апокаліпсису, його вибуху й

Цитування: Василенко В. Роман «Останній пророк» Леоніда Мосендза: джерела, жанр, структура, образ // Слово і Час. 2022. № 6 (726). С. 17—33. <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2022.06.17-33>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2022. Статтю опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

постапокаліптичного часу. Закономірно, що це позначилося і на підході до теми, і на спектрі проблем, що їх порушив автор. Із цим романом, стверджував Богдан Кравців, Л. Мосендз «зв'язував свої письменницькі амбіції й досягнення, сподіваючись створити епопею — завершення своїх письменницьких “шалених дум” і поривань, вінок усього свого життя» [4, 23].

Перші фрагменти «Останнього пророка» з'явилися на сторінках львівського «Вістника» (1937. Кн. 5; 1938. Кн. 2, 4; 1939. Кн. 5, 6), а після його ліквідації — у празькому журналі «Пробоем» (1940. Ч. 2). Однак основна за обсягом і змістом частина твору була написана наприкінці 1940-х (загалом Л. Мосендз працював над романом понад десятиліття, до останніх днів свого життя). Створений наприкінці 1930—1940-х, найважливіший у загалом не надто об'ємній прозовій спадщині Л. Мосендза, «Останній пророк» став фактом літературного життя лише через дванадцять років по смерті автора, з'явившись друком 1960 р. в Торонто, а до материкового читача дійшов у 1990-х: передрукований у журналі «Дніпро» (1994. № 7—8, 9—10; 1995. № 1, 5—6, 7—8) і перевиданий окремою книжкою 2018 р. в Києві. Отже, в якомусь сенсі Мосендзів роман став надбанням одразу двох епох — минулої (за часом свого створення) й сучасної (за часом повернення та реактуалізації).

Попри деякі, нерідко проникливі, спроби аналізу¹, історія написання «Останнього пророка» (зокрема проблема існування четвертої, заключної, частини), його ідейно-естетична й історико-міфологічна природа, генеалогія художніх образів, зв'язок із українською бібліаною, європейською філософською думкою та релігійною традицією, своєрідність функціонування в ньому інших текстів із різних причин не стали предметами окремої уваги. Попри свою незавершеність (смерть автора обірвала сюжет роману, немовби зумисне підкресливши взаємопов'язаність долі письменника і його твору), виданий із великим запізненням і все ще вповні не прочитаний, «Останній пророк», однак, увійшов у культурну свідомість українського ХХ ст. як твір цілісний, такий, що увібрав у себе ідейно-смысловий і морально-етичний потенціали національної і європейської літератур. Смыслові паралелі Мосендзового роману з українською історичною думкою, релігійною і національною філософією ХХ ст., у яких закорінені культурно-естетичні й історіософські погляди письменника, ідейний зміст його роману, очевидні. Вивчення художніх пошуків Л. Мосендза в контекстах як європейської, так і української історичної та філософської традицій ХХ ст., а також його власної творчості дозволяє зрозуміти ідейну основу і проблематику твору: визрілий протягом багатьох років індивідуально-світоглядної еволюції автора роман

¹ Серед найважливіших векторів досліджень Мосендзового роману в сучасному літературознавстві — спроби розглянути його в контексті історичної прози (А. Шпигаль), як історичний (І. Набитович) або біблійний (Е. Соловей) роман, вивчення його образної структури (В. Просалова), функціонування в ньому концепту традиції (В. Антофійчук), впливу світоглядної домінанти письменника на формування концепції твору та її реалізацію в художньому вимірі тексту (Н. Мафтин), жанрових особливостей та архітектоніки роману (А. Чік), інтерпретації біблійного прототексту (Ю. Григорчук) та ін.

дотичний до проблем, що їх порушували його українські та європейські сучасники — письменники й філософи ХХ ст. А Л. Мосендз був письменником і мислителем водночас: розмежувати ці два поняття, як і дві іпостасі його індивідуальності, здається, неможливо.

Художньо опрацьований сюжет про життя Івана Хрестителя став ще однією спробою Л. Мосендза осмислити проблеми власного часу за допомогою «вічних» образів та історій, реактуалізувати біблійний міф у контексті ХХ ст., наголосити на взаємозв'язку релігійного й національного дискурсів. Біблійна історія є центральним сюжетом Мосендзового роману, і, йдучи за автором, читач знайомиться не лише зі змістом цієї історії, а й із низкою імен, подій і фактів, які доповнюють, прояснюють цей зміст. Звісно, в основі Мосендзового твору — історії людей, а не подій і фактів: вони перебувають немовби на поверхні, не визначаючи духовної суті героїв. Своїм романом (а вірогідніше — трьома його завершеними частинами) Л. Мосендз творить своєрідну енциклопедію життя біблійних країв і народів, написану на основі священних текстів, історичних документів і богословських трактатів. Масштабність задуму в нього поєднується з глибиною аналізу й оригінальністю інтерпретації історичних і біблійних мотивів і сюжетів. Сукупно вони творять цілісну, хоча і незавершену картину: історичні події переплітаються з побутовими реаліями; політичні, релігійні рухи — із життями й долями окремих людей; вічні, вселюдські прагнення — з буденними, земними (і приземленими) потребами. Біблійний сюжет уводить твір Л. Мосендза в українську і значно ширшу європейську бібліану ХХ ст., однак біблійний прототекст — це лише підмурівок, на який нашаровуються сучасні автору ідеї та проблеми.

Написаний як своєрідна алюзія на давньоєврейську історію, «Останній пророк», безперечно, пов'язаний зі своєю сучасністю — між- і повоєнною добою, її політичними й ідеологічними катаклізмами. В історії окупованої римлянами й роз'єднаної внутрішніми чварами Юдеї, як на древньому палімпсесті, увиразнюється драматична українська реальність; історія боротьби давніх юдеїв із римськими поневолювачами прочитується символічно, у контексті подій ХХ ст., однак ця символічність не рівнозначна тотожності. Звісно, у романі можна знайти чимало рис, властивих самому автору, побачити його тяжіння до глибинного, іноді підсвідомого автобіографізму, духовну близькість зі своїм героєм. Проте асоціації біблійного міфу та історичної реальності, часів діянь біблійних пророків і європейського повоєння передбачають певну дозу умовності, і ця умовність, що стосується спроб прочитання роману в контекстах як біблійної історії, так і української національної проблематики, спонукає до проєкції твору на реєстри поза- та понаднаціональні. Особливість «Останнього пророка» — не лише в можливості параболічного прочитання розгорнутої в ньому теми: закладені у твір смисли та інтенції співзвучні авторському світогляду і поглядам (його глибинному національному консерватизму) й відображають зіткнення між- і повоєнної ідейних і етичних систем у європейському ХХ ст. загалом.

Прикметно, що після свого виходу, а згодом і перевидання роман став заручником різних ідеологічних інтерпретацій — спроб прочитати твір як своєрідну параболу, «роман про ставання і ріст українського націоналізму, персоніфікованого в постаті ізраельського Єгоханана, того, що Богом даний, майбутнього предтечі Месії — Івана Хрестителя» [4, 23], «роман про історію українського націоналізму» [4, 24] або наголосити на його універсальній природі — як твору про ідею невтоленності пошуку мети і змісту людського життя, пов'язати його з ідеями націоналізму (Богдан Кравців), екзистенціалізму (Остап Тарнавський) тощо.

Озвучене в передмові до першовидання твердження Б. Кравціва про програмовий характер твору, підкріплене уривками з листів Л. Мосендза й повторене деякими дослідниками, які прагнули показати, як ті чи ті факти з Мосендзової біографії відображалися в його художніх і філософських текстах, звісно, має свій сенс, однак лише тією мірою, якою історичний твір здатен відповісти на питання сучасності загалом. «...редактор Б. Кравців, на жаль, скерував свої думки більше на листи Л. Мосендза, а не на глибоку аналізу роману “Останній пророк”. Через це й сталася ота аберація» [3, 21], — зауважував Василь Іванис, зазначаючи, що твердження Б. Кравціва варто сприймати як припущення, яке до того ж суперечить ідейним поглядам письменника, не відповідає характеристиці Л. Мосендза і змісту його роману. Зі спробою видати «Останнього пророка» за апологію «ідеї всеочищуючого націоналізму» [8, 1280] В. Іванис пов'язує й деякі «темні місця» в історії його публікації, зокрема те, що роман пролежав без друку понад дванадцять років в архіві одного з очільників українського націоналістичного руху; відмову надати редакторам оригінал для звірення з машинописом (його звірення відбувалося за фотокопіями рукопису); а також історію зникнення (чи знищення) четвертої, основної, частини, без якої «у творі почувається лише натяк на роман, а пророк виявляється більше назвою, ніж змістом» [3, 5]. Заперечуючи твердження Б. Кравціва про «українську природу» «Останнього пророка», В. Іванис, із одного боку, вказує на єдність у ньому національного й універсального, а з другого, — трактує тему роману як історичну, навіть локальну. Твердження В. Іваниса, звісно, не позбавлені тенденційності та, як і в його опонента Б. Кравціва, а також в інших, пізніших критиків, побудовані на уривках із Мосендзових листів, написаних у різний час до різних адресатів (вони дають доволі суперечливі, нерідко протилежні уявлення про письменника, які до того ж не в усьому пов'язуються з реальними фактами його світогляду та біографії). Зрештою, і твердження самого Б. Кравціва, і його інтерпретація ідеологічних і політичних проблем, порушених у Мосендзовому романі, не виглядають аж такими однозначними, якими вони здаються В. Іванису. Б. Кравців акцентує складність стосунків Л. Мосендза з українським націоналізмом і пише про «внутрішній злам» письменника, який «розчарувався у вчителів-ідеологів і провідників і в деяких виявах сучасного йому, організованого націоналізму» [4, 28] (цей «внутрішній злам», на його думку, символізує розрив Єгоханана із сектою зелотів). Водночас,

продовжував Б. Кравців, ототожнюючи світопереживання Мосендзового персонажа з ним самим,

на цьому несподіваному, з погляду на загальну тенденцію перших частин роману, кінці ніби поклався відпечаток приреченої авторові твору важкої хвороби, свідомість неминучої смерті, коли уже не гасел і не жертв було йому треба, як людині, але милости, любови [4, 28].

Дискутуючи з Б. Кравцівим, його сучасниця Софія Наумович уважала «фразу про ймовірний (бо бракує останнього, четвертого, тому) розрив Єгоханана з зелотами-націоналістами» лише «наслідком враження редактора від Мосендзових листів, а не від книжки»: «Кінцевий бо розділ про “злам” свідчить не про відвернення від зелотської ідеології, а навпаки, про утвердження в ній» [8, 1281]. Звісно, кожен із дискусійних аспектів інтерпретації має більш або менш реальне підґрунтя й торкається не до кінця з’ясованих моментів творчої історії Мосендзового роману, а також його рецепції в українській літературно-критичній думці того часу.

Джерела

Зацікавлення біблійною історією проявилось у творчості Л. Мосендза ще в 1920-ті роки, у період його знайомства з ранньохристиянськими й середньовічними поетами-містиками, римською та юдейською історіями, працями релігійних філософів, але масштабно розкрилося під час роботи над «Останнім пророком». Розлоге листування Л. Мосендза дає доволі чітке уявлення про задум, ідею і джерела створення «Останнього пророка» й доводить, що Мосендзові релігійні переконання та політичні погляди впродовж життя зазнавали змін. Над «Останнім пророком» письменник працював із властивою йому як науковцеві ґрунтовністю і систематичністю, а наведена в листуванні його бібліо- та джерелографія демонструє різносторонню, нерідко хаотичну начитаність давніми та сучасними авторами. Пропускаючи крізь себе досить об’ємний матеріал, Л. Мосендз не лише фіксував окремі праці істориків, письменників, теологів, написані здебільшого німецькою та гебрійською мовами, а й супроводжував їх власними коментарями, оцінками, судженнями, виступаючи одночасно в ролі історика й філософа, автора й читача. Джерельна база «Останнього пророка» не обмежується текстами Нового Заповіту, Євангеліями від Матвія, Марка, Луки та Йоанна. Значно осяжніше поле для опрацювання становлять старозавітні твори, як-от: П’ятикнижжя, себто Мойсееві книги Старого Заповіту, Талмуд та ін., у яких Л. Мосендз шукав передусім риси світогляду давніх юдеїв, а також історичні й художні праці, зокрема «Юдейські старожитності» (93—94 рр.) Йосипа Флавія, «Життя Ісуса» (1863) Ернеста Ренана, «Історія Христа» (1921) Джованні Папіні, «Христос Невідомий» (1932) Дмитра Мережковського та ін. Факти опрацювання й узагальнення такого різноманіття матеріалів надають Мосендзо-

вому роману певної унікальності, хоч його цінність, звісно, не лише в цьому. Спробуємо придивитися до деяких із них.

Йосип Флавій, про відомі «Юдейські старожитності» якого Л. Мосендз відгукувався як про «річ нуднувату, але потрібну», згадує Івана Хрестителя у своїй історії Ірода Великого — царя, який

умертвив цього добродісного чоловіка, що навчав юдеїв провадити добродісний спосіб життя, бути справедливими одне до одного, жити благочестиве почуття до Предвічного і збиратися для омовіння. За цих умов (учив Іоанн) омовіння буде угодне Богові, якщо воно не задля позбавлення окремих гріхів відбувається, а в знак освячення тіла й душі, вже задалегідь очищених праведним життям [13, 360].

Фрагмент про Івана Хрестителя з «Юдейських старожитностей» Й. Флавія важливий не лише як погляд ззовні, а й тому що його автор уводить історію Предтечі в розлогі історичний і політичний контексти юдейського життя. Порівнюючи історичну хроніку Й. Флавія з євангельськими текстами, сучасні дослідники зауважують, що, схильний уникати есхатологічних і месіанських тем, осмислюючи юдейські релігійні та політичні чвари у філософських категоріях, Й. Флавій волів не помічати того, на чому наголошувалося в Євангеліях. Версії Й. Флавія й авторів Євангелій відмінні й у вмотивуванні страти Предтечі: якщо євангелісти вбачали її причини в тому, що пророк обвинувачував тетрарха за його шлюб із дружиною брата, то Й. Флавій — у його великій популярності серед народу.

А побачивши, що весь народ стікається до Іоанна... почав Ірод побоюватися, щоб сила промов Іоаннових не спонукала народ до повстання, бо люди, здавалося, по слову його готові були на все. Ось чому Ірод уважав за краще, перш ніж почнетесь повстання, умертвити Іоанна. <...> За самими лише підозрами Іродовими Іоанн був у кайданах засланий у Махерос, вищезазначену фортецю, і там позбавлений життя [13, 360],

— пояснював страту Предтечі автор «Юдейських старожитностей».

Е. Ренан, до напрацювань якого звертався Л. Мосендз, у своєму «Житті Ісуса» подав доволі цілісний, хоча й лаконічний образ Івана Хрестителя як релігійного проповідника й філософа-аскета. Наголошуючи на загадковості постаті Івана Хрестителя, незвичності його поведінки для сучасників, Е. Ренан писав:

...з'явилась людина незвичайна, роль якої залишається для нас через відсутність документів здебільшого загадковою, і яка, безперечно, налагодила взаємини з Ісусом. Ці взаємини спонукали юного пророка з Назарета в певному змісті змінити свій шлях... вони ж і підказали декілька важливих подробиць для його вчення і, принаймні, дали його учням могутній авторитет, на який вони могли спиратися, щоб підняти значення свого вчителя в очах відомого класу юдеїв [9, 114].

Грунтуючись на творах римських істориків, зокрема й опрацьованих Л. Мосендзом «Юдейських старожитностях» Й. Флавія, Е. Ренан згадує місце й обставини народження Івана Хрестителя, звертає увагу на його проповідницьку діяльність, зміст проповідей, упроваджений ним обряд хрещення з повним зануренням у воду (обряд, про який хоча і знали різ-

ні народи Сходу, та до Івана Хрестителя «ніколи не надавали зануренню ні того значення, ні тієї форми»), яке «стало звичайною церемонією при введенні новонавернених в лоно юдейської релігії, своєрідною посвятою» [9, 116—117].

У праці Д. Мережковського — письменника й мислителя, якого особливо цінував Л. Мосендз, зокрема через його українське походження, життєпису Івана Хрестителя присвячено окремий розділ. Основну увагу в ньому, як і в Е. Ренана, звернено на обряд омовіння-очищення, який недовзі став Таїнством хрещення. «Чим було Хрещення, ми зрозуміємо, пізнавши, ким був Хреститель», — пише Д. Мережковський і, цитуючи фрагмент із «Юдейських старожитностей» Й. Флавія, продовжує: «Правильно зрозумів і виразив Йосип головне в Іоанні, — те, що він — “Хреститель”, і що справа всього його життя полягає в цьому» [6, 143]. Як і Е. Ренан, Д. Мережковський пише про взаємини Ісуса та Іоанна, які, подібно до французького дослідника, уявляє братерськими:

Ісус та Іоанн — таємнича Двійня братів-близнюків. Двадцять років обидва мовчать про одне, таять від людей одне, до одного готуються, чекають одного. Два мовчання — два очікування — дві нерухомі на тязиві натягнутих луків, в одну мету спрямовані стріли [6, 146].

Порівняймо в Е. Ренана:

Іоанна уявляють собі людиною зрілого віку, тоді як він, навпаки, був однолітком з Ісусом і, за уявленнями того часу, дуже молодим. По духу він був братом, а не батьком Ісуса. <...> Учень швидко зрівнявся з учителем. <...> Це викликало серед учнів ревності, прихильники Іоанна скаржились йому на всезростаючий успіх молодого галілеянина. Але обидва наставники стояли вище цих дрібниць. <...> Коли після арешту Іоанна Ісус став проповідувати, перші, приписані йому слова — не що інше, як повторення тих слів, які були звичними для Хрестителя [9, 118—119].

Покликаючись на ранньохристиянські джерела, з Іоанновим хрещенням Ісуса Д. Мережковський пов'язує і сходження на нього Святого Духа: «...тільки в хрещенні, коли разом із Духом-Голубом увійшов у Нього Христос, став безгрішним» [6, 149]. І підсумовує: «Є Іоанн Невідомий, так само, як є Ісус Невідомий. Обидва невидимі, тому що заковані в ризи ікон; треба розкувати обох: лише побачивши живі обличчя їхні, ми дізнаємося, що відбулося між ними; заглянемо, хоч би здалеку, у тайну Хрещення» [6, 151]. Цій спробі — «розкувати» образ святого, зняти з нього «ризів ікон» — і присвячено «Останнього пророка» Л. Мосендза.

Жанр

Жанрова природа «Останнього пророка» багатопланова, її основу становлять три елементи: апокрифічний, історичний і дидактичний. Їх своєрідність не лише в окремих, розроблених письменником мотивах і ситуаціях, які відповідають тому чи тому розділу роману, а й в особливій поетиці кожного з жанрів. Композиція роману відображає ознаки цих

та інших жанрів, а крім того, містить у собі дещо принципово нове — те, що не вдається означити з певною вірогідністю в рамках усталених жанрових визначень. Минуле і майбутнє, реальне й надреальне, взаємодіючи, творять таке смислове поле, що надає Мосендзовому роману ознак відкритості й безкінечності.

Тяжіння до біблійної історії, прагнення переосмислити біблійний міф, дати власне потрактування подій священної історії — ознаки актуального в літературі ХХ ст. роману-апокрифу. Апокрифічність «Останнього пророка» зумовлена авторським домислом у зображенні життя біблійного героя, спробою уявити події, які замовчують джерела, заповнити лакуни в біографії Івана Хрестителя (дитинство, роки навчання, зрілість). Для того щоб скласти уявлення про його образ та історію, Л. Мосендз поєднує збережені в історичних і релігійних текстах біографічні елементи із власними більш або менш імовірними припущеннями. Ці й інші риси свідчать про взаємодію «Останнього пророка» з текстами, що стали художньою альтернативою книг Старого та Нового Заповітів, а також про творчий характер цієї взаємодії. Відштовхуючись від християнських і юдейських текстів (Талмуду, Тори, Старого та Нового Заповітів), Л. Мосендз творить художнє житіє Івана Хрестителя, власний апокриф про нього, і в цьому сенсі його твір суголосний із такими європейськими романами-апокрифами, як «Життя Ісуса» (1863) Ернеста Ренана, «Варавва» (1951) Пера Лагерквіста, «Остання спокуса Христа» (1955) Нікоса Казандзакіса, «Чоловік із Назарета» (1979) Ентоні Берджесса та ін., а в українському контексті — з Франковим «Мойсеєм» (1905), повістю «Авірон» (1928) Гната Хоткевича, романом «Quid est Veritas?» (1960) Наталени Королевої і її повістю про Мойсея «Мезу, жрець Амонів» (1934), повістю «День святого» (1963) Ігоря Костецького, «Апостолами» (1946) Віктора Домонтовича, романом «Андрій Первозваний» (1984) Р. Володимира (Романа Кухаря) та ін. Попри певні відмінності, зокрема в потрактуванні біблійного міфу та його зв'язку з релігійним і літературним канонами, спільним для цих творів (які до того ж виявляють певні тенденції й закономірності в розвитку жанру) є прагнення наголосити на взаємодії міфу й реальності, розкрити через біблійні образи й сюжети погляд на сутнісні проблеми свого часу.

Л. Мосендз творить «Останнього пророка» згідно з класичним жанровим канонам, що склався в європейській літературній традиції під впливом Біблії — одного з визначальних культурних текстів, який він творчо переосмислює, а його жанровий потенціал відіграє важливу образно- і структуротворчу роль: поетична, біографічна, історична основи біблійного тексту знаходять безпосереднє відображення на різних рівнях художньої структури роману Л. Мосендза. Розгортаючись у самостійний завершений твір із кількома сюжетними лініями, які перетинаються, і скрупульозно розробленою фабулою, біблійна легенда про Івана Хрестителя, покладена в основу Мосендзового роману, набуває нового, суголосного ХХ ст., змісту. Вона розвивається поступово, з долученням до неї розроблених автором сюжетних ліній небіблійного походження

(передусім грецьких і римських), а також через поділ життя Єгоханана на структуровані в хронологічному і смисловому планах епізоди — мікросюжети, у ланцюг яких уплітаються й інші історії.

Зіставляючи ті чи ті епізоди роману з біблійним текстом, можна простежити і їх сюжетний паралелізм, і зміни біблійного тексту, який Л. Мосендз використовує як матеріал у сюжеті «Останнього пророка». Важливо, що письменник обрав шлях не міфологізації, а історизації: він не міфологізує реальність, а наближає міф до реальності, творячи такий різновид історичного роману, сюжет якого накладається на хронологічну фабулу. Історизація зображуваних образів і подій, покликана надати достовірності біблійному сюжету, — одна з найважливіших авторських стратегій, які сприяють актуалізації біблійного міфу, його модерному переакцентуванню, яке стало можливим, зокрема, через застосування наукового підходу до «вічної» історії. Помістивши біблійну легенду про Предтечу в історичний контекст для того, щоб розповісти її детальніше, надати правдоподібності біблійному сюжету, Л. Мосендз витворив на її основі захопливу історичну оповідь про життя Юдеї на рубежі Нової ери. Визначення роману про Івана Хрестителя як історичного, звичайно, передбачає певну достовірність описаних подій: Біблія виявилася для Л. Мосендза не так священною книгою, як історією народу, однією з дійових осіб якої був Іван Хреститель. Слово Старого та Нового Заповітів обростає в нього новими, соціально й історично забарвленими, смислами, хоча важливий тут, звісно, не так матеріал, як спосіб його інтерпретації. Л. Мосендз доволі своєрідно трактує біблійний сюжет: його роман становить символічну й водночас реалістичну історію людини та народу, і ця історія трагічна, хоча й пройнята світлом оптимізму, вірою в неминучість перемоги сили людяності над стихією жорстокості й морального хаосу. Біографічна спрямованість і реалістична тенденція в життєписі Єгоханана, взаємодія в його художній історії канонічних і апокрифічних елементів наголошують передусім на земному, людському існуванні героя.

Структура

«Останній пророк» — роман поліструктурний: кожна з його частин існує немовби відокремлено, а зв'язок між ними забезпечується співдією від- і доцентрових сил. Поєднання структурно різних частин (як результат синтезу), в основу кожної з яких закладено певну художню модель (дидактичну, біографічну, історичну), призводить до змін у жанровій природі роману. Задіюючи елементи різних жанрів, Л. Мосендз творить складну за формою художню конструкцію, яка вбирає в себе кілька паралельних історій, об'єднаних центральною постаттю Єгоханана: історії його батьків, священника Захарія і його дружини Елісеби, римського намісника Публія Квінтілія Вара, юдейського царя Ірода Великого і його сина Архелая, зелота Іродіона, єрусалимського митника Закхії та ін. — людей різних релігій, станів і культур. Структура Мосендзового

роману зумовлена його жанровою природою, а її цілісність досягається через взаємодію тексту із претекстом: розділ «Батьки» наслідує старозавітну поетичну схему, «Вибранець» — біографічну модель Євангелій, «Манівці» — історичну модель «Діянь апостолів». Мосендзове наслідування старозавітного письма, біблійної системи оповіді проявляється і в своєрідності поетики його роману — використанні звукових і ритмічних повторів, паралелізмів, фольклорних запозичень, цитат, алюзій, які розширюють смисловий простір тексту, нагадуючи про його зв'язок із претекстом.

Біографічна основа, пов'язана зі своєрідністю життєпису Івана Хрестителя, закорінена в жанр, що сягає священних текстів, житій, і становить частину досліджень біографії Івана Хрестителя в художній літературі. Крім того, «Останній пророк» — зразок літературної біографії, в основі якої — проблема осмислення історії життя героя. Л. Мосендз вибудовує типовий для біографічного роману хронікальний сюжет, який убирає в себе такі елементи життєпису Єгоханана, як народження, дорослішання тощо, і розвивається як наслідок взаємодії від- і доцентрових сил. Відцентровість його в тому, що всі зображені події та історії скеровані на один лейтмотивний образ — Предтечі, який сповістить про прихід Месії. Організація доцентрових сил, що рухають текст Мосендзового роману, відбувається навколо біблійної легенди: в її основі — навіть не історія Єгоханана як така, а її контекст (він пронизує всі три частини твору — події і обставини до й після народження героя — і об'єднує в собі такі різні за змістом і, здавалося б, мало сумісні в одному художньому просторі сюжетні лінії).

Основна оповідь, присвячена життю Єгоханана, опиняється в єдиному потоці подій, доповнюючись додатковими історіями, кожна з яких, розвиваючись у самостійну сюжетну лінію, не вичерпує змісту роману, а зберігає власну рівноправність. Екскурс в історію Єгоханана письменник починає з історії його батьків і значно ширше — історії Юдеї напередодні «великого перепису». У розділі «Батьки» оповідається про сім'ю Єгоханана — священника Захарія і його дружину Елісебу, а також римського намісника Вара, юдейського царя Ірода Великого, первосвященника Гана та ін., наводяться різні історичні відомості й гіпотези — як зачин до хронологічно структурованої художньої оповіді. Від тонкощів юдейських релігійних обрядів, нюансів культового життя автор переходить до епізодів із життєпису римського намісника і юдейського царя, фіксуючи різні погляди римлян на Схід і юдеїв — на римлян: релігійні, соціальні, зокрема міжстанові, цивілізаційні контексти в романі взаємопов'язані. Поєднання в межах однієї естетичної реальності двох протилежних світів — юдейського і римського, східного й західного — дозволяє реципієнтові відчувати себе безпосереднім очевидцем усіх подій, що відбуваються, бачити те саме з різних перспектив. Через це, пише сучасний дослідник,

складається враження, мовби він [роман. — В. В.] сконструйований із окремих партій персонажів, кожна з яких становить цілісну, замкнену в собі світоглядну систему, і в основі кожної послідовно повторюється одна, етична, проблема — сформулювати власний кодекс поведінки в непростих життєвих обставинах [5, 145].

Як своєрідний екскурс у родовід Єгоханана й історію Юдеї, ця частина вводить читача в сюжет, знайомлячи його з історією, побутом, природою, віруваннями й повір'ями, політичним, релігійним життям юдейської землі та її мешканців, до того ж автор не лише відтворює національні звичаї, обряди народів, що населяли східну провінцію Римської імперії, а й звертає увагу на їхнє світо- і самосприйняття. Комбінуючи різні, головні й другорядні історії, Л. Мосендз відтворює настрої єврейського населення в очікуванні Месії, дає характеристику Іродового правління, діяльності чільних релігійних угруповань — садукєїв, фарисєїв і зелотів, розкриває сутність юдейського віровчення, питання богообраності й месіанізму, демонструє обізнаність у релігійному, культурному, економічному житті стародавнього світу.

У розділі «Вибранець» події розгортаються в нових історичних і політичних контекстах — після «великого перепису» і смерті Ірода, за царювання його сина Архелая й правління нового римського намісника Квіріна. Це час, коли Рим здобув повну політичну й економічну перемогу над Юдеєю, і переможці почуваються на завойованій землі вільно й упевнено. Вузлові моменти юдейської історії, зокрема її переламний «страшний Рік королівської Зорі, Рік Великого Перепису», залишаються поза лаштунками авторської оповіді: антиримське повстання в Галілеї, знищення міста Сефоріса, вбивство Іродом немовлят у Віфлеємі стає тим тлом, що увиразнює історію Єгоханана, у якій переломлюються різні ідейно-політичні, релігійні, морально-етичні зміни і протиріччя, прикметні для його часу, а сама його історія стає тією ниткою, яка зшиває час і простір, соціально та політично різні середовища, релігійні секти й суспільні касти.

Зіткнення антагоністичних ідей і світоглядів, націй і станів властиве всій Мосендзовій творчості. В «Останньому пророку» зображено два протилежні світи — західний і східний, світ римської метрополії, символізований аристократією та легіонерами, і упокореної Юдеї. Прикметні для всіх трьох розділів, ці опозиції мають різні ідейний і тематичний змісти і множаться через протистояння грецького й римського, юдейського та ідумейського, Єрусалиму та Гебруну, боротьбу різних релігійно-політичних і соціальних груп усередині єврейського суспільства: первосвященників, селян, ремісників. Письменник показує різні стадії та рівні національного і соціального поневолення через низку опозицій: честі — безчестя, вірності — зради, боротьби — пристосування, самопожертви — рабства тощо. У першому розділі протиставлення розгортається навколо двох древніх міст — провінційного Гебруну, мешканці якого пам'ятають свою колишню велич і славу, і Єрусалиму, на який вони дивляться з погордою. У другому — через зіставлення бунтівної Галілеї і впокореної Юдеї. У третьому — через протистояння юдейських релігійних каст: садукєїв, фарисєїв і зелотів. Римські погляди на окуповану Юдею розкриваються через зіставлення характерів і намірів прокуратора Вара та його заступника, а згодом спадкоємця Квіріна. Їхні ідейні та етичні протиріччя, світоглядні позиції та домагання перерос-

тають у полеміку, що увиразнює різні підходи до взаємодії колонізатора й колонізованого. Римське бачення Сходу як варварського, непривітного краю, з одного боку (з погляду Вара), і місця великих можливостей, із другого (з погляду Квіріна), наświetлюється юдейським і грецьким баченнями римлян як політично і культурно нижчих.

У розділі «Манівці» йдеться про перебування Єгоханана в різних релігійних угрупованнях, випробування на міцність і справедливість кожної з груп, розчарування і відхід від них. Єгохананове зацікавлення садукеями виростає з його тяжіння до вченості, захоплення трактатами і промовами мудреця Йосипа, що проповідує ідею вибору й відповідальності за нього, узгодження життєвих норм із релігійними приписами, але відвідина садукейської школи відкривають зворотній бік цього вчення і способу життя. Свідомість власної, юдейської, ексклюзивності, богообраності зближує Єгоханана з фарисеями і їхнім лідером, первосвященником Гарімом, та його помічником Емером, проте невдовзі він відкриває лицемірство, користоловство і пристосуванство фарисейства. Не рятує Єгоханана і шлях самітництва, спроба зректися суєтного світу, віддавшись життю наодинці з природою і Богом, до якого його прагне повернути Озій. Прихід Єгоханана до zelotів такий же неминучий, як і відхід від них: філософія боротьби заради боротьби його відштовхує, і майбутній пророк, пройшовши манівцями, заходить у, здавалося б, глухий кут, вихід із якого мав би розкритися в четвертому, втраченому, розділі (у третьому ж його лише намічено в завершальній сцені — зустрічі Єгоханана з представником релігійного угруповання есеїв, у якому дехто з дослідників убачає символізацію Христа).

Образ

Образ пророка виник у художній уяві Л. Мосендза задовго до того, як був написаний роман: він формувався поетапно, під впливом індивідуально-світоглядних пошуків і праці над біблійними текстами і їх інтерпретаціями (художніми, теологічними, історичними), від поодиноких сюжетів і мотивів до витворення цілісної постаті. Про те, що «улюбленою його темою був комплекс пророка, і тому він багато років продумав над твором цієї назви», по смерті Л. Мосендза згадував Улас Самчук, однак, ймовірно ще не знаючи про існування рукопису роману, вважав цю тему недописаною і недоговореною — через хворобу, що «протягом років червоточила фізично атвора», або «невистачальну напруженість духа взагалі» [10, 3]. Про те, що Л. Мосендза неабияк цікавила тема пророка як поводиря нації і символічного творця національної держави, згадує в спогаді, написаному в 1989 р., і дружина письменника: з нього випливає, що історія Івана Хрестителя — лише один із епізодів так і не здійсненого до кінця об'ємного задуму (сюди належать також відтворена в «Поки ви-хилився глечик» історія пророка Магомета і непочата історія Мойсея). Звернення Л. Мосендза до образу Івана Хрестителя — одного з найпопулярніших героїв християнської історії, виразника нової національно-

політичної та релігійно-духовної самосвідомості, «того старого, яке несе в собі передвіщення нового» [7, 180], мало низку причин. Найважливіша серед них, імовірно, та, що для Л. Мосендза, вихованого західноєвропейською літературною традицією, як і для його попередників, історія Предтечі була культовою, міфологічною моделлю, канонічним взірцем переродження етнічної маси в націю зусиллями пророка — єдиного, хто «здатний здійснити прорив з минулого в майбутнє».

Попри світоглядний традиціоналізм письменника, його інтерпретація біблійного сюжету узгоджується із модерною художньою практикою: основне в Мосендзовому романі не наявність біблійного мотиву чи образу, а спосіб їх репрезентації, багато в чому відмінний від догматично-канонічного взірця. Наповнена різними ідейними і смисловими підтекстами, Мосендзова історія Єгоханана становить альязію на драму людини в пошуку сенсу життя — земного й вічного, а образ Предтечі — центральний в ідейно-смисловому і структурно-композиційному планах роману — постає своєрідним утіленням морально-етичного ідеалу письменника. «Це уосіблення ідеального шукача правди, людини самовідречення, пророка, який поклявся служити Богу живому для майбутніх поколінь живого народу» [12, 4], — писав О. Тарнавський, зазначаючи, що «Останній пророк» — це «не так роман, як моральний трактат, а радше ідеологічно-моральний трактат», а його автор «близько стоїть до проблем сучасної світової літератури. Він письменник європейської культури, і в його творах переважають загальнолюдські теми». І додавав: «Проблема твору — це проблема сучасної української людини...» [12, 3]. Порівнюючи Мосендзового «Останнього пророка» з романом «Падіння» (1956) Альбера Камю як однією з модерністських інтерпретацій історії та образу Івана Хрестителя в ХХ ст. — «утілення давньої біблійної постаті, що їй доручив письменник у нових обставинах шукати оновлення і правди», О. Тарнавський зіставляє й біографії обох письменників, які, стверджує він, «шукали тої самої нової правди для нової людини, хоч і з протилежних сторін», і «обидва передчасно загинули, не договоривши свого слова до кінця» [12, 3]. Таке порівняння, звісно, умовне: сюжет «Падіння» А. Камю — оповідь про героя, який наслідує Івана Хрестителя, — сприймається як «історія життя» цього героя, висхідна до «історії життя» Предтечі, тобто до книг Старого Заповіту. Інший твір, із яким проводить паралелі О. Тарнавський, — «Варавва» (1950) Пера Лагерквіста, в якому, пише він, «діє якийсь загадковий стимул викликаного Христом людського сумління, що прагне світла», тоді як у романі Л. Мосендза «божественний світ віри, що її приніс людству Христос, ще не діє. Ця книга — це щойно важкий шлях до високої ідеї, до правди, до Бога — шлях, що його кожне нове покоління мусить наново пройти», вона «не лише розповідає про цю людську мандрівку до правди, але й допомагає зрозуміти, де тієї правди шукати» [12, 5—6]. С. Наумович, зі свого боку, вбачала аналогії Мосендзового «Останнього пророка» з романом «Бог народився у вигнанні» (1960) румунського письменника Вінтіла Горіа. Вказуючи на спільні для обох творів хроноло-

гічні рамки подій, біографічно-історичні основи (життя Івана Хрестителя в Л. Мосендза й Овідія у В. Горія), антиімперську спрямованість, вона водночас зазначала, що «найголовніше різко розділяє їх і відрізняє» [8, 1280]. Те, що розділяє і відрізняє «Останнього пророка» і «Бог народився на вигнанні», і є найважливішим для С. Наумович — ідейний зміст романів: безідейність і безхарактерність Овідія з твору В. Горія вона протиставляє «ідеї всеочищуючого націоналізму», яку, на її думку, символізує Єгоханан Л. Мосендза.

Образ Єгоханана в романі Л. Мосендза закорінений у європейську художню бібліану, зокрема у твори, сюжетною основою яких є історія Івана Хрестителя. У контексті європейської літературної традиції образ Івана Хрестителя має тривалу історію та зустрічається в текстах, різних за жанром, стилем і хронологією, а інтерпретація його історії залежить від того, в яку добу жив автор, яких релігійних і політичних поглядів дотримувався, який фрагмент із біографії Предтечі прагнув зобразити. Історія Предтечі постає як центральний або епізодичний сюжет, окремий мотив або у вигляді художньої алюзії. Серед її найважливіших інтерпретацій — латиномовна драма з XIV ст. авторства Джорджа Б'юкенена «Іоанн Хреститель», однойменна поема Йоста ван ден Вонделя 1663 р.; у модерній літературі — «Атта Троль» (1843) Генріха Гайне, «Іродіяда» (1869) Стефана Малларме, «Іродіяда» (1877) Густава Флобера, «Саломея» (1891) Оскара Вайлда; відсилання до образу Івана Хрестителя натрапляємо в поемі «Пруфок» (1915) Томаса Стернза Еліота та ін. В українській літературі XX ст. історію Івана Хрестителя зображено в поемі Дмитра Загула «Над Йорданом» (1913). Написані авторами, які жили в різних історичних і культурних епохах, ці твори споріднені з біблійним текстом, а також — на рівні образу й сюжету — один із одним: вони розповідають одну й ту ж історію, хоч і з відмінними акцентами. Водночас, як стверджував німецький теолог Еміль Бок: «Зображаючи Іоанна Хрестителя як предтечу і першопрохідця, розуміють дещо більше, ніж те, що він був останнім із пророків, якому належало приготувати пришестя Христа. Його сутність іще спочатку була суттю предтечі і першопрохідця» [2, 205]. Прагнучи віднайти це «дещо більше», Л. Мосендз доводить цю думку, порушуючи у своєму творі важливі для кожної епохи проблеми: пошуку Бога і призначення людини, духовної боротьби й преображення пристрастей, споглядання й любові, хоч основна і — в міфологічному сенсі — найважливіша, бо пов'язана з міфом смерті, частина життя героя залишається поза лаштунками оповіді. Звісно, Л. Мосендзові йшлося не лише про впорядкування попередніх (зокрема й художніх) версій історії життя Предтечі, а й про спробу їх переосмислення в межах власних часу та досвіду. І з цього погляду його «Останній пророк» є певним (звісно, далеким від завершення) етапом у рецепції цієї теми в українській літературі.

У творенні образу Єгоханана міфологічна основа накладається на історичний контекст і обростає (авто)біографічними мотивами. Розповідаючи про нібито конкретне життя останнього біблійного пророка, Л. Мо-

сендз, із одного боку, досліджує світосприймання та світовідчуття людини до й після народження Христа, а з другого, — немовби узагальнює власні ідейні пошуки. Цікавими з цього погляду є колізії душевного роздвоєння Єгоханана, ситуації внутрішньо-психологічної кризи, боріння його духу з плоттю, нових поглядів зі старими, спроби усвідомити й реалізувати власне призначення, пов'язавши релігійний ідеал із політичним. Для цього Л. Мосендз унаочнює такі обставини, в яких найповніше розкривається духовне зростання героя, відбувається його ініціація як чоловіка, воїна, пророка. Для письменника важливо підкреслити його надособистісні якості, зберігши їхню земну, фізичну природу, якій він надає особливого значення. Характер Єгоханана цілісний у своїх протиріччях і сприймається як відображення «того світоустрою, світообразу, що існував у свідомості людей тієї доби» [11, 69] і в основі якого — конфлікт національного й універсального, космічного й земного, раціонального й ірраціонального, тілесного й духовного; він «уособлює тривання-в-часі старожитніх юдейських цінностей і водночас постає їх руйнівником» [1, 53].

Загалом Л. Мосендз не лише звернувся до вивчення першоджерел юдейського та християнського віровчень через історію останнього пророка Старого Заповіту й першого пророка-мученика Нового, а й, опрацьовуючи тему пророка і пророцтва, запропонував власне, біографічно й історично зумовлене, бачення подій священної історії, власну версію життя Предтечі та його місії, створив цілісний і переконливий образ Івана Хрестителя як релігійного шукача, філософа-аскета, етика й мораліста.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Антофійчук В.* Концепт традиції і його ідеологічна та ідейно-естетична парадигма в романі Леоніда Мосендза «Останній пророк» // Слово і Час. 2015. № 12. С. 52—63.
2. *Бок Э.* Детство и юность Иисуса / пер. с нем. Т. Холодовой. Москва: Энигма, 1996. 240 с.
3. *Іванис В.* Родовід Л. М. Мосендза і його останні листи. Новий Ульм: Українські вісті, 1961. 32 с.
4. *Кравців Б.* Леонід Мосендз і його «Останній пророк». Нью-Йорк; Торонто: Накладом Комітету для видання творів Леоніда Мосендза, 1960. 32 с.
5. *Мариненко Ю. В.* «Це покликання Боже...»: Роман Леоніда Мосендза «Останній пророк» // *Мариненко Ю. В.* Місія: проблеми національної ідентичності в українській прозі 40—50-х років ХХ століття. Монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2004. С. 140—154.
6. *Мержковский Д.* Иисус неизвестный. Москва: Издательство «Республика», 1996. 687 с.
7. *Набитович І.* Леонід Мосендз — лицар святого Грааля. Творчість письменника в контексті європейської літератури. Дрогобич: Відродження, 2001. 222 с.
8. *Наумович С.* Книга, варта Нобелевої премії... // Визвольний шлях: Суспільно-політичний і науково-літературний місячник. 1962. Кн. 12/106 (180). С. 1280—1282.
9. *Ренан Э. Ж.* Жизнь Иисуса. Москва: Политиздат, 1991. 398 с.
10. *Самчук У.* Леонід Мосендз // Свобода. Український щоденник. 1949. Ч. 261. 9 листопада. С. 3.
11. *Соловей Е.* «Останній пророк» Леоніда Мосендза як біблійний роман // Біблія і культура. Збірник наукових статей. Вип. 1. Чернівці: Рута, 2000. С. 68—71.

12. Тарнавський О. «Останній пророк» (Ідеологічно-моральний трактат Мосендза) // Листи до приятелів. 1960. № 9 (91). С. 3—6.
13. Флавий И. Иудейские древности: В 2 ч. Ч. 2 / пер. Г. Г. Генкель. Москва: Издательство «Юрайт», 2019. 452 с.

Отримано 11 травня 2022 р.

REFERENCES

1. Antofichuk, V. (2015). Kontsept tradytsii i yoho ideolohichna ta ideino-estetychna paradyhma v romani Leonida Mosendza “Ostannii prorok”. *Slovo i Chas*, 12, 52—63. [in Ukrainian]
2. Bok, E. (1996). *Detstvo i yunost Iisusa* (T. Kholodova, Trans.). Moscow: Enigma. [in Russian]
3. Ivanys, V. (1961). *Rodovid L. M. Mosendza i yoho ostanni lysty*. Neu-Ulm: Ukrainski visti. [in Ukrainian]
4. Kravtsiv, B. (1960). *Leonid Mosendz i yoho “Ostannii prorok”*. New York; Toronto: Nakladom Komitetu dla vydannia tvoriv Leonida Mosendza. [in Ukrainian]
5. Marynenko, Yu. V. (2004). “Tse poklykannia Bozhe...”: Roman Leonida Mosendza “Ostannii prorok”. In Yu. V. Marynenko, *Misiia: problemy natsionalnoi identychnosti v ukrainskii prozi 40—50-kh rokiv XX stolittia. Monohrafiia* (pp. 140—154). Kirovohrad: Imeks-LTD. [in Ukrainian]
6. Merezhkovskii, D. (1996). *Iisus Neizvestnyi*. Moscow: Izdatelstvo “Respublika”. [in Russian]
7. Nabytovych, I. (2001). *Leonid Mosendz — lytsar sviatoho Graalia. Tvorchist pysmennyka v konteksti yevropeiskoi literatury*. Drohobych: Vidrozhennia. [in Ukrainian]
8. Naumovych, S. (1962). Knyha, varta Nobelevoi premii... *Vyzvolnyi shliakh: Suspilno-politychni i naukovo-literaturni misiachnyk*, 12/106(180), 1280—1282. [in Ukrainian]
9. Renan, E. J. (1991). *Zhyzn Iisusa*. Moscow: Politizdat. [in Russian]
10. Samchuk, U. (1949, November 9). Leonid Mosendz. *Svoboda. Ukrainskyi shchodennyk*, 261, 3. [in Ukrainian]
11. Solovei, E. (2000). “Ostannii prorok” Leonida Mosendza yak bibliinyi roman. *Bibliia i kultura. Zbirnyk naukovykh statei*, 1, 68—71. [in Ukrainian]
12. Tarnavskiy, O. (1960). “Ostannii prorok” (Ideolohichno-moralnyi traktat Mosendza). *Lysty do pryiateliv*, 9(91), 3—6. [in Ukrainian]
13. Flavius, J. (2019). *Iudeiskie drevnosti* (G. G. Genkel, Trans.; Vols. 1—2, Vol. 2). Moscow: Izdatelstvo “Yurait”. [in Russian]

Received 11 May 2022

Vadym Vasylenko, PhD
Shevchenko Institute of Literature
4 M. Hrushevskoho st., Kyiv, 01001
e-mail: wadym.wasylenko@gmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7685-9258>

“THE LAST PROPHET” NOVEL BY LEONID MOSENDZ: SOURCES, GENRE, STRUCTURE, IMAGE

The paper analyzes the novel “The Last Prophet” by Leonid Mosendz focusing on its sources, the genre nature and structure, and the genesis of John the Baptist’s image.

There were objective and individual reasons for Mosendz’s appeal to the biblical myth of John the Baptist, which have been explained. Attention is drawn to problematic areas in the interpretation of the novel by Mosendz’s critics.

Among the sources that the writer turned to while working on the novel were “Jewish Antiquities” by Josephus Flavius, “The Life of Jesus” by Ernest Renan, and “Christ Unknown” by Dmitry Merezhkovsky. The traces of these books are recognizable in the text of Mosendz’s novel.

“The Last Prophet” combines the elements of several genres, the most important of which are three: apocryphal, historical, and didactic.

Mosendz’s work has a complex multifaceted structure. The novel’s three parts have their parallels with the biblical text: the Old Testament poetic model corresponds to the first part, the biographical model of the Gospels to the second, and the historical model of the Acts of the Apostles to the third.

Special attention is paid to the connection of the novel to the literary biography of Joan the Baptist, an iconic figure in the European tradition. The interpretation of this image by the author is peculiar and unique to European literature.

Thus, Mosendz’s “The Last Prophet” is a lengthy multifaceted epic story about John the Baptist, based on historical sources and religious texts and reproduced at high ideological and literary levels.

Keywords: novel, myth, legend, genre, image.

Грушевський М. С. Щоденник (1902—1914 рр.): У 2 т. / упоряд., вступна стаття, коментарі С. Панькової; наук. ред. І. Гирич.

Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 2021—2022. Т. 1: 1902—1907. 544 с.; Т. 2: 1908—1914. 540 с., 16 іл.

До видання ввійшли всі виявлені на цей час щоденникові нотатки Михайла Грушевського за 1902—1914 рр., які зберігаються в Центральному державному історичному архіві України в м. Києві й вводяться до наукового обігу в повному обсязі вперше.

Унікальне мемуарне джерело відкриває нові сторінки життєпису М. Грушевського, репрезентує невтомну енергію професора першої кафедри української історії, керманіча наукових інституцій у Львові та Києві, етапи творення національного гранд-наративу, багатогранну діяльність ученого на ниві публіцистики, культури, видавничого руху та суспільно-політичного життя України початку ХХ ст. Виняткової ваги еґо-документ розкриває внутрішній світ, уподобання, повсякденне життя видатного історика, додає яскраві барви до його психологічного автопортрета. Перед читачем постає образ людини фундаментальних проєктів і публічного інтелектуала, захопленого поціновувача українських старожитностей і колекціонера, мандрівника і театрала.

Перший том містить фрагменти щоденника за 1902 р., єдиний виявлений запис за 1903 р., а також майже поденні нотатки за 1904—1907 рр. Другий том репрезентує нотатки за 1908 р. — середину червня 1910 р., а також купюри від початку липня 1910 р. до середини листопада 1914 р., зроблені в Київському губернському жандармському управлінні за оригінальними текстами щоденника, вилученими як «речові докази» під час арешту вченого в листопаді 1914 р.

Наші
презентації